

JE LI ISTINA VAŽNA? KONSTRUKTIVIZAM U JAVNIM POLITIKAMA I POJAM ISTINE KOD MICHELA FOUCAULTA

Tin Puljić <https://orcid.org/0000-0003-2573-4169>

Doktorski studij Politologija
Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: tpuljic97@gmail.com

<https://doi.org/10.20901/an.19.08>

Izvorni znanstveni rad

Zaprimljeno: 9. 10. 2022.

Prihvaćeno: 18. 11. 2022.

Sažetak Svrha je rada povezati konstruktivistički pristup javnim politikama s pojmovima znanja, moći i istine kod Michela Foucaulta te iz spomenute poveznice sintetizirati korisne uvide za istraživanje javnih politika. Najprije se razrađuju osobine konstruktivističkog pristupa, daje se osvrt na podjelu na "stroži" i "mekši" konstruktivizam te se nude odgovori na određene kritike konstruktivizma. Potom se posebno razrađuje pojam istine kod Foucaulta kao i ostali važni pojmovi u Foucaultovu pojmovnom aparatu poput znanja, moći i diskursa, te se naposljetku iznosi poveznica između Foucaultova rada i konstruktivizma. Pitanje koje nadsvođuje rad jest pitanje mogućnosti utvrđivanja objektivne istine u području društvenih znanosti te relevantnosti objektivne istine za javne politike i polje političkoga općenito.

Gljučne riječi konstruktivizam, javne politike, istina, Foucault, znanje, moć

Uvod

Konstruktivizam u javnim politikama može se definirati kao pristup koji se usredotočuje na društveno konstruiranu prirodu kako javnih politika tako i stvarnosti općenito, u smislu ključne važnosti koju u procesu izrade, implementacije i evaluacije javnih politika igraju intersubjektivna proizvodnja i pridavanje značenja akterima i fenomenima (Pierce i dr., 2014: 1). Konstruktivisti drže da je za proces stvaranja javnih politika relevantan način na koji akteri razumijevaju sebe i svijet oko sebe, kao i pojave u sferi političkoga, te da je subjektivno razumijevanje temeljna odrednica djelovanja aktera, bilo da su oni konzumenti javnih politika ili pak njihovi kreatori. Samim time, analiza procesa stvaranja javnih politika mora u značajnoj mjeri uključiti (inter)subjektivne i nematerijalne faktore kako bi ponudila korisne analitičke, evaluativne i prediktivne uvide.

Zbog svojeg fokusa na nematerijalne čimbenike te na stvarnost posredovanu konstrukcijom, konstruktivizam se suočava sa nizom kritika bilo u smislu svog odnosa sa stvarnošću, pri čemu se konstruktiviste optužuje da zapadaju u radikalizam relativizam te odbacuju postojanje stvarnosti kao takve ne samo u javnim politikama već i u društvenim znanostima općenito (Schneider i Ingram, 1993; Sokal i Brimont, 1998), bilo u smislu nemogućnosti da proizvede empirijski provjerljive i opovrgljive hipoteze (Moravcsik, 1999; Sabatier, 1999). Konstruktivistima se pred-

bacuje odmicanje od znanstvene objektivnosti i ispravne metodologije, te se tvrdi da prenaglašen fokus na apstraktne koncepte kao što su to ideje, značenja i konstrukcije onemogućuje konstruktivizam u stvaranju konkretnih uvida po pitanju uzročno-posljedičnih veza unutar procesa stvaranja javnih politika.

Iako naoko nepovezan s pitanjima javnih politika, sa sličnim se kritikama suočava filozof i teoretičar Michel Foucault. Velik dio Foucaultova rada bavi se arheologijom diskursa i genealogijom moći, odnosno analizom povratne sprege moći, znanja i istine koje Foucault doživljava kao diskurzivno posredovane te neraskidivo vezane sa diskursom (Foucault, 1994a), pri čemu diskurs u najširem smislu možemo shvaćati kao strukturirani način poimanja i konstruiranja stvarnosti kao i proizvodnje značenja. Za Foucaulta ne postoji vršenje moći nevezano uz diskurzivno određenu istinu niti postoje politički relevantna značenja izvan diskurzivnih formacija (Petković, 2018: 55-56). Foucaulta stoga mnogi odbacuju kao relativista i irealista (Prado, 2006: 67), češće iz nerazumijevanja kompleksna Foucaultova odnosa sa istinom doli stoga što bi Foucault zaista potpuno odbacio postojanje ikakve istine.

Osim što dijele slična okapanja sa kritičarima, konstruktivisti u javnim politikama i Foucault u srži svoje analize kreću s istoga polazišta. I konstruktivistima i Foucaultu od velikog je interesa proces proizvodnje značenja te način na koji taj proces utječe na subjekte u političkoj sferi. Isto kao što Foucault drži da istina ne postoji neovisno o moći, odnosno da je borba za moć istovjetna borbi za i oko istine (Foucault, 1994a: 161-162), konstruktiviste interesira kako se moć uporabljuje u svrhu izgradnje vrijednosnih atribucija pripisanih skupinama, događajima i politikama te na koji način takve konstrukcije postaju alatom u borbi za moć i zadržavanje institucionalne vlasti. Foucault i konstruktivisti dijele i osnovnu postavku u promatranju djelovanja aktera – akteri djeluju i reagiraju na temelju intersubjektivno proizvedenih značenja koja smatraju istinitima i relevantnima, a ne na osnovu poznavanja određenog vandiskurzivnog objektiviteta. Poveznice između konstruktivizma u javnim politikama i Foucaultova rada detaljnije se razrađuju kasnije, no iz kratkoga je sažetka jasno da su umnogome prisutne. Shodno tome, razumijevanje Foucaultovog pojma istine i njene veze sa moći i znanjem može ponuditi relevantne uvide za analizu procesa stvaranja javnih politika kroz konstruktivističku prizmu.

Povezivanje Foucaulta i konstruktivizma nije bez presedana u znanosti o javnim politikama. Ipak, ovaj rad teži ponuditi novu perspektivu o toj vezi. Većina radova koji povezuju Foucaulta i konstruktivistički pristup fokusiraju se na druge pojmove iz Foucaultova kategorijalnog aparata, bilo da se radi primarno o znanju, moći i diskursu bez snažnog naglaska na istinu i njen međuodnos sa navedenim pojmovima (Barbehön, 2020; Howarth, 2010), ili pak o pojmu governmentalnosti koji se često spominje u kontekstu raznih sfera javnih politika (Deros i De Roeck, 2019; Joseph, 2010; Joyce, 2001). Dakle, istraživačka praznina postoji u vezi pojma istine, odnosno u vezi Foucaultova odnosa s istinom i primjene istoga na konstruktivistički pristup. Stoga se u ovom radu teži ponuditi odgovor na pitanje kako primijeniti fukoovske postavke vezane uz pojam istine na konstruktivistički pristup javnim politikama. Pritom će se težiti objasniti kako bi se trebalo odnositi prema pojmu istine u sferi javnih politika iz konstruktivističke perspektive (slijedom Foucaultove vizije istine u polju političkog općenito), te ponuditi uvide korisne za razvoj konstruktivističkog pristupa, uključujući raspravu o potencijalu istraživanja kauzalnosti te ostvarivanja određene razine predikcije kroz primjenu fukoovskog okvira na konstruktivističku istraživačku praksu, odlazeći onkraj uobičajenih razrada konstruktivističkog pristupa.

Pitanje koje nadsvođuje rad jest pitanje pojma istine i uloge istine u sferi političkoga te, posljedično tome, sferi javnih politika. Ovome se pitanju ne pristupa u smislu pokušaja utvrđivanja postoji li istina neovisno o diskursu, odnosno postoji li stvarnost te istina kao ono što odgovara stvarnosti, već u smislu propitivanja istine kao objekta analize procesa stvaranja javnih politika te političkih zbivanja općenito; odnosno, utvrđivanja do koje je mjere (ne)postojanje objektivne istine ili nemogućnost konceptualizacije iste uopće relevantno za istraživanje političkih fenomena. Razlog ovakvom pristupu jest dvojak.

Kao prvo, čak i ako se pretpostavi da stvarnost i istina postoje neovisno o diskursu i subjektivitetu, pristup i razumijevanje istih epistemički je nemoguć. Budući da svaki subjekt nužno postoji u određenom kontekstu, a ne u sociopolitičkom vakuumu, svaki je subjekt određen okruženjem u kojemu se nalazi, intersubjektivnim odnosima koji ga oblikuju te diskursima u koje je uronjen. Dakle, svaki je subjekt unaprijed inficiran svojim individualnim repozitorijem morala, vrijednosti, želja, strasti i iskustava. Posljedično tome, pokušaj spoznavanja objektivnih pojmo-va ili pak pokušaj da se odrede metodologija i pojmovni aparat u svrhu spoznavanja objektiviteta polazi iz pozicije koja je s objektivitetom nepomirljiva. Ukoliko istina kao takva i postoji, čovjeku kao osnovnom subjektu politike nije dostižna slijedom njegovih strukturnih ograničenja.

Kao drugo, jedna je od temeljnih svrha analize procesa stvaranja javnih politika na što precizniji način objasniti interakcije i fenomene koji se događaju unutar tog procesa. Samim time, analiza procesa stvaranja javnih politika mora polaziti od onih faktora s kojima se akteri u procesu nalaze u međuodnosu. S obzirom na to da su faktori u sferi političkoga na ovaj ili onaj način posredovani značenjima, analiza može biti uspješna tek ako pođe od prihvatanja diskurzivne naravi političkoga djelovanja. Drugim riječima, pokušajem utvrđivanja postoje li istina i stvarnost sami po sebi, analiza i analitičar promašuju istinski objekt svoga istraživanja, i ne uspijevaju reći ono relevantno o naravi političkoga te bivanju i djelovanju aktera u političkom polju. Kada bi se i uspjelo dokazati postojanje vandiskurzivne istine, postavilo bi se pitanje koliko ta spoznaja govori o procesu stvaranja javnih politika? Odgovor je: vrlo malo.

Strukturna podjela rada bit će sljedeća: prvo se izlaže pregled konstruktivističkog pristupa u javnim politikama, počevši od utjecajnog članka Anne Schneider i Helen Ingram *Social Construction of Target Populations: Implications for Politics and Policy* (1993). U istom se dijelu povlači razgraničenje između varijante konstruktivizma koju zastupaju Schneider i Ingram te navodnog "strogog" konstruktivizma od kojega se ograđuju (Schneider i Ingram, 1993: 335), analiziraju se sličnosti i razlike, te se naposljetku teže ponuditi odgovori i obrana od najčešćih kritika upućenih konstruktivističkom pristupu. Tekst Schneider i Ingram koristi se kao polazišni stoga što se radi o kanonskom tekstu suvremene konstruktivističke znanosti javnih politika, a ujedno i o tekstu koji autoritativno nastupa postulirajući razliku "mekog" i "strogog" konstruktivizma, implicirajući da postoji granica koja dijeli realizam od irealizma koju se ne smije prijeći. Stoga je nužno raskrinkati tu razliku (odnosno, pokazati da jasne razlike nema što će biti učinjeno kasnije u tekstu) kako bi se obranilo korištenje fukoovskoga kategorijalnog aparata, a pogotovo njegova poimanja istine, u nadogradnji konstruktivističkog pristupa.

U drugom dijelu rada detaljno se razrađuje pojam istine kod Foucaulta primarno kroz iščitavanje niza njegovih relevantnih djela, ali i kroz uporabu drugih tekstova te sekundarne literature. Iznosi se i kritika Foucaulta koja je u mnogočemu

srodna kritici konstruktivizma, te se obranom Foucaulta implicitno brane i teze o primjeni Foucaulta u znanosti o javnim politikama. Naposljetku se deduciraju i sintetiziraju korisni uvidi proizašli iz Foucaultova poimanja istine te se isti povezuju sa konstruktivističkim pristupom javnim politikama. Upravo je ovo posljednje ključan element rada – prikazivanje pojma istine kod Foucaulta u službi je konačnoga dokazivanja tvrdnje o nespoznatljivosti istine kao takve te opravdanja fokusa na društvene diskurzivne konstrukcije kao relevantnog predmeta istraživanja znanosti o javnim politikama. Do navedenih zaključaka dolazi se sintezom konstruktivističkih tekstova iz sfere javnih politika te niza Foucaultovih tekstova i argumenata – iščitavanjem dvaju snopova literature te uočavanjem obostrane primjene i obrazaca sličnosti izvodi se primarna argumentativna linija ovoga rada.

Konstruktivizam u javnim politikama

Socijalna konstrukcija ciljanih skupina kao osnova konstruktivističkog pristupa

Okosnicu *mainstream* konstruktivističkog pristupa čini teorija o socijalnoj konstrukciji ciljanih populacija Anne Schneider i Helen Ingram. Schneider i Ingram objašnjavaju da se društvenim skupinama koje su predviđeni konzumenti javnih politika (ciljane skupine) atribuiraju normativne i evaluativne karakterizacije koje utječu na javnopolitičku agendu, kao i dizajn te implementaciju, odnosno na to kako se javne politike usmjerene na određene skupine stvaraju i primjenjuju (Schneider i Ingram, 1993: 334).

Utvrđivanjem karakterizacija i konstrukcija koje uokviruju društveno poimanje određene ciljane skupine moguće je predviđati kakve će joj javne politike biti namijenjene te kako će se iste opravdavati. Proučavanjem socijalne konstrukcije ciljanih skupina moguće je predvidjeti i objasniti raspodjelu ograničenih resursa unutar društva, odnosno odgovoriti na osnovno pitanje politike prema Haroldu Lasswellu – tko dobiva što, kada i kako (Lasswell, 1936). Ovdje valja napomenuti da Schneider i Ingram ne smatraju da su karakteristike društvenih skupina same po sebi konstruirane – one postoje neovisno o konstrukciji, ali im se kroz konstrukciju pridaju značenja koja potom utječu na proces stvaranja javnih politika.

Schneider i Ingram javnopolitički prostor dijele na četiri kvadranta, od kojih svaki pripada određenoj skupini svrstanoj u zadani kvadrant prema moći koju posjeduje (jaka/slaba) te konstrukcijama koje joj se pripisuju (pozitivne/negativne). Ciljane skupine tako se mogu podijeliti na privilegirane (*advantaged* – jaka moć i pozitivne konstrukcije), natjecatelje (*contenders* – jaka moć i negativne konstrukcije), ovisne (*dependents* – slaba moć i pozitivne konstrukcije) te devijantne (*deviants* – slaba moć i negativne konstrukcije) (Schneider i Ingram, 1993: 336).

Splet moći i konstrukcija određuje javnopolitičku logiku koja se primjenjuje na rješavanje određenih problema, odnosno predstavlja ključan faktor u odabiru jedne logike iznad druge – privilegiranim skupinama dodjeljuju se beneficije, natjecateljima također, no najčešće "ispod stola" kako bi se izbjegla percepcija pogodovanja negativno percipiranim skupinama, ovisne grupe meta su pozitivnih narativa (npr. briga i empatija za majke i djecu), ali dobivaju malo konkretnih beneficija posljedično svojoj niskoj razini moći, dok su grupe konstruirane kao devijantne najčešće recipijenti kaznenih i oštrih mjera (Schneider i Ingram, 1993: 337-338). Ove su postavke lako empirijski provjerljive te primjenjive na aktualne događaje – promotri li se trenutna izbjeglička kriza u Europi nastala slijedom rata u Ukrajini, razvidno je

da se izbjeglicama iz Ukrajine primarno pridaju pozitivne karakterizacije (radi se o ljudima sličnima nama, radišnima i vrijednima, ljudima koji zaslužuju našu empatiju...). Čak i površna usporedba sa izbjegličkim valom iz 2014. godine u kojemu su u Europu pristizali izbjeglice sa Bliskoga istoka otkriva potpuno drugačije atribucije – val desnog populizma u Europi u drugoj polovici prošloga desetljeća uvelike se gradio na retorici o opasnosti po kulturu, vjeru te socioekonomski status domaćega stanovništva posljedično priljevu etnički i religijski različite populacije. Iako ljudi koji bježe od rata u Ukrajini s izbjeglicama sa Bliskog istoka dijele objektivnu egzistencijalnu ugrozu te status izbjeglica, konstruiraju ih se i uokviruje na različite načine, što pak uvjetuje rješenja javnih politika koja su im namijenjena (kao što je, primjerice, aktivacija europskih pravnih instrumenata koji Ukrajincima omogućuju boravak, studij i rad u zemljama Europske unije na određeno vrijeme).

IZ rada Schneider i Ingram slijedi još nekoliko uvida. Kao prvo, slijedeći definiciju Davida Mayhewa, valja uzeti u obzir da su izabrani političari primarno, ako ne i gotovo isključivo, usmjereni na zadržavanje institucionalnog položaja i ostanak na vlasti (*single-minded reelection seekers*) (Mayhew, 1974: 19). Posljedično tome, za očekivati je da u kreiranju javnih politika ne anticipiraju samo konkretne materijalne posljedice politika, već i reakciju kako ciljane skupine, tako i reakciju drugih skupina na politike namijenjene ciljanoj skupini. Korolar rečenoga jest da politički akteri imaju egzistencijalnu potrebu za stvaranje legitimacijskih diskursa i narativa kako bi opravdali politike koje kreiraju i implementiraju (Schneider i Ingram, 1993: 339). Kao drugo, javne politike ciljanim skupinama šalju signale o političkoj sferi; poručuju im kakav status posjeduju u očima službene politike te do koje se mjere isplati participirati u političkim procesima te politički djelovati – odnosno, javne politike imaju učinak prenošenja informacija (*feed-forward effect*) prema ciljanim skupinama (Pierce i dr., 2014). Naposljetku, iako pri stvaranju konstrukcija postoji asimetrija moći u smislu toga da privilegiraniji akteri imaju pristup alatima izgradnje značenja poput masovnih medija te iako konstrukcije imaju tendenciju ka ukotvljavanju kroz vrijeme, one ipak nisu potpuno statične. Pojedine konstrukcije rijetko imaju monopol nad diskurzivnim prostorom te najčešće postoje alternativni značenjski okviri koji se natječu za premoć, osobna iskustva pojedinaca mogu konstrukcije i narative učiniti neuvjerljivima, a eksterne krizna zbivanja mogu srušiti prevladavajuće paradigme (Schneider i Ingram, 1993: 342-343). Evidentno je točno da osobna iskustva pojedinaca sa javnim institucijama mogu utvrditi ili pak poljuljati povjerenje u prevladavajući diskurs, a i da vanjski događaji mogu uvelike promijeniti konstrukcije u polju javnih politika – tako je, primjerice, pandemija COVID-19, primarno zbog značajnog porasta skepse u javno zdrastvo te znanost općenito, stubokom promijenila način na koji ciljane skupine percipiraju javnozdravstvene politike, a time i polje u kojemu se odvija proces konstrukcije.

"Strogi" i "meki" konstruktivizam

Iako je teorija Schneider i Ingram neporecivo utjecajna, pogrešno bi bilo konstruktivistički pristup automatski poistovjetiti sa njihovim teorijskim okvirom. Uostalom, kao što je ranije spomenuto, Schneider i Ingram eksplicitno se ograđuju od onoga što nazivaju "strogim" konstruktivizmom, odnosno od autora za koje tvrde da zastupaju poziciju da "ne postoji objektivna realnost, već tek sama konstrukcija" (Schneider i Ingram, 1993: 335). Što, dakle, tvrde "strogi" konstruktivisti te zašto Schneider i Ingram teže izbjeći da ih se s njima poistovjećuje? U suštini se ne radi o odbacivanju

osnovnog modela konstrukcije ciljanih populacija već o isticanju njegovih ograničenja i pozivu za njegovo proširenje.

Barbehön (2020) nudi tri temeljne kritike Schneider i Ingram. Prvo, konstrukcija ciljanih skupina ne tiče se samo pripisivanja evaluativnih atribucija objektivnim karakteristikama skupina već su i same karakteristike skupina te njihova međusobna razgraničenja predmet konstrukcije. Kroz analizu studije slučaja njemačke srednje klase Barbehön pokazuje kako ne postoji objektivna, univerzalno točna te kvantifikabilna definicija srednje klase, već se ona definira kroz vrijednosne karakterizacije (srednja je klasa radišna, obrazovana, zakonoljubiva...). Nadalje, konstrukcije imaju inherentno relacijski karakter. Definiranje određene skupine nužno se vrši u odnosu prema drugim skupinama; odnosno, definirajući pripadnike neke društvene skupine određuje se i one koji to nisu. Primjerice, postojanje srednje klase odnosno socioekonomske "sredine" podrazumijeva postojanje i onoga iznad te ispod, odnosno više i niže klase. Naposljetku, proizvodnja znanja o društvenim skupinama ne može se smatrati objektivnom sinoptičkom djelatnošću, već je nužno impregnirana vrijednosnim evaluacijama. Politički znanstvenik ne promatra proces socijalne konstrukcije sa strane već aktivno u njemu (svjesno ili nesvjesno) sudjeluje (Barbehön, 2020: 149-153).

Iako spomenute kritike, reprezentativne za "stroži" pristup konstruktivizmu, ističu slabosti i ograničenja u teoriji Schneider i Ingram, ne radi se o odbacivanju ijednog dijela njihova modela. Štoviše, radi se o težnji da se konstruktivizam shvati kao širi od teorije srednjeg dometa ili jednoga od mnogobrojnih analitičkih alata u znanosti o javnim politikama; odnosno, radi se o tvrdnji da konstruktivizam treba biti ontološka i epistemološka postavka općenito, postavka koja polazi od znanja o sociopolitičkoj stvarnosti kao društveno konstruiranom konceptu. Nadalje, ne radi se o odbacivanju stvarnosti, što Schneider i Ingram predbacuju "strogim" konstruktivistima. Kritika "mekšeg" pristupa konstruktivizmu ne tvrdi da stvarnost ne postoji, već da pojedinci u interakciju s realnošću nužno ulaze posredstvom društveno konstruiranih značenja. Kako navodi Hacking (1999: 6), konstruktivistička je teza da određeni objekt X ne postoji "po prirodi stvari" te da u obličju u kojem se u danom trenutku vremena shvaća nije zadan i neizbježan; odnosno, ne tvrdi se da realnost i objekti unutar nje ne postoje, već da objekti ne posjeduju esenciju koja nije društveno uvjetovana (Hacking, 1999: 16).

Također, autori na koje se Schneider i Ingram eksplicitno referiraju u svojemu distanciranju od "strogog" konstruktivizma ne zastupaju stajališta koja su nepomirljiva s onime Schneider i Ingram. Spector i Kitsuse (2000) tvrde da društveni fenomeni postaju političkim problemima kroz djelovanje određenih skupina koje smatraju trenutne uvjete nepravednima i/ili neprihvatljivima. Društveni fenomeni, dakle, postaju predmetom politike tek kada ih se konstruira kao probleme vrijedne političkog djelovanja. Zanimljiv primjer koji potkrjepljuje ovu teoriju jest identitetska politika suvremene liberalne ljevice – mogućnost izjašnjavanja rodno neutralnim zamjenicama na službenim dokumentima ili pak postojanje rodno neutralnih toaleta tek je nedavno postalo relevantnim političkim pitanjem. To zacijelo ne znači da je postojanje spektra rodnih identiteta novi fenomen, već da je tek nedavno nastala politička mobilizacija koja identitetsku raznolikost uokviruje kao pitanje javnih politika. Postavka koju zastupaju Spector i Kitsuse vrlo je slična onoj Schneider i Ingram – Schneider i Ingram tvrde da društvene skupine posjeduju određene karakteristike kojima se potom pridaju značenja; Spector i Kitsuse objašnjavaju da se isti proces događa i u definiranju društvenih problema. Joseph Schneider (1985) po-

lazi od vrlo slične pretpostavke – objašnjava kako su društveni problemi posljedica socijalne konstrukcije, te kako javnopolitička logika ovisi o konstrukciji problema. Primjerice, automobilske nesreće često se uokviruju kroz sliku o "pijanom vozaču" te se uz podatke o nesrećama najčešće spominje prisutnost alkohola u krvi vozača. Schneider se stoga pita u kojoj bi mjeri definicije i javnopolitička rješenja problema prometnih nesreća bile drugačije kada bi se fokus usmjerio na dizajn i starost vozila, uvjete na cestama i dostupnost hitnih službi (Schneider, 1985: 214-215)? Ponovno, u radu kojemu Schneider i Ingram izričito predbacuju negiranje realiteta takva se negacija nigdje ne može pronaći.

Odbacivanje postojanja stvarnosti teško se nalazi i kod drugih autora koje se često denuncira kao radikalne relativiste. Primjerice, Fischer i Forester (1993) koje Sabatier (1999) navodi među autorima koji zbog svojeg fokusa na socijalne konstrukcije ne mogu proizvesti opovrgljive hipoteze također ne osporavaju postojanje objektivnih društvenih uvjeta te se primarno fokusiraju na način na koji argumenti i narativi koji se koriste u analizi javnih politika te planiranju utječu na proces stvaranja javnih politika, te ustvrđuju da je javnopolitička djelatnost primarno argumentativna djelatnost u kojoj je uporaba jezika snažna determinanta načina na koji će određeni problemi biti uokvireni i shvaćeni. Ponovno, osim što je nejasno po čemu bi ova teorija bila neopovrgljiva ili empirijski neprovjerljiva, uvidi koje nude Fischer i Forester ne razlikuju se u mnogočemu od onih Schneider i Ingram. Schneider i Ingram eksplicitno referenciraju činjenicu da moćnije skupine imaju pristup alatima stvaranja konstrukcija i legitimacije beneficija koje im se dodjeljuju, kao i da politički akteri nužno moraju argumentativno racionalizirati politike koje stvaraju (Schneider i Ingram, 1993: 337-340). Argument Fischera i Forestera nije ništa doli detaljnija razrada tih tvrdnji.

Postavke slične onima nekih od navedenih autora optuženih za pretjerani relativizam i "nezdrav" odnos s istinom mogu se naći u radovima niza drugih eminentnih znanstvenika javnih politika koje se ne denuncira kao konstruktiviste niti se od njih kao takvih ograđuje. Primjerice, Kingdon (2014) postulira distinkciju između stanja i problema – nije svako stanje inherentno problem, već takvim postaje kroz proces interpretacije i evaluacije. Stanja tek postaju shvaćena kao (politički) problemi kada se interpretiraju kao problemi po pitanju kojih nešto valja učiniti (Kingdon, 2014: 109-110). Teško je ne primijetiti sličnost sa, recimo, definicijom društvenih problema kao posljedice izgradnje (političkih) zahtjeva od strane različitih skupina koju postavljaju Spector i Kitsuse.

Ukratko, teško je ustvrditi da postoji jasna razdjelnica između "strogog" i "mekog" konstruktivizma; odnosno, stroži pristup konstruktivizmu nije nepomirljiv ili suprotstavljen mekšem, te najčešće predstavlja tek analitičko i teorijsko proširenje istih osnovnih postavki.

Kritike konstruktivističkog pristupa te pripadni odgovori

Nakon što je utvrđeno da u suštini ne postoje dva odvojena pristupa konstruktivizmu koja bi valjalo odvojeno razmatrati, potrebno je još navesti i najčešće kritike upućene konstruktivističkom pristupu općenito, budući da iste čine logičku pozadinu kritike konstruktivizma u sferi javnih politika gradeći teorijske i metodološke argumente koji se u toj kritici primjenjuju, te pokušati na njih ponuditi odgovor.

Kao prvo, konstruktivizam (kako u javnim politikama tako i u društvenoj znatnosti općenito) se predbacuje radikalni relativizam i odbacivanje istine kao objektivnoga pojma, što ugrožava samu znanstvenu metodu i analitički proces. U ovakvoj

kritici prednjače Sokal i Bricmont (1998). Kao primjer navode teorije o etnogenezi američkih domorodaca – iako je znanstveni konsenzus da je domorodačka populacija u Sjevernu Ameriku pristigla prije deset do dvadeset tisuća godina prelaskom Beringova prolaza, među tom populacijom postoji mit prema kojemu su njihovi preci naprosto izašli na Zemljino tlo iz pradavnoga svijeta duhova. Prema Sokalu i Bricmontu, konstruktivisti bi nekritički prihvatili ovu teoriju kao validno znanje, odnosno kao jednako validnu onoj koja je povijesno točna, čime se dovodi u pitanje sam pojam znanja (Sokal i Bricmont, 1998: 194-196). Ova tvrdnja promašuje nianširanost konstruktivističkog pristupa.

Konstruktivisti se ne bi sporili sa povijesnošću određenih zbivanja niti odustali od (prešutnog) realizma, već bi naprosto ustvrdili da povijesna stvarnost nije ono na što se analiza javnih politika treba fokusirati. Ako domoroci u Sjevernoj Americi vjeruju da su potekli iz kraljevstva duhova, tada će njihova kultura, predaja, rituali i samorazumijevanje biti temeljeni na tom uvjerenju. Shodno tome, javne politike usmjerene ka njima kao ciljanoj skupini morat će uzeti u obzir da spomenuta skupina svoje ponašanje temelji na koncepciji vlastitog porijekla koja nije historijska, ali u mnogočemu određuje način na koji će reagirati na politike koje su na njih usmjerene – odnosno, kako navodi citat iz sociološkog kanona, "ako ljudi definiraju situacije kao stvarne, tada su one stvarne u svojim posljedicama" (Thomas i Swaine Thomas, 1928: 572).

Ukratko, konstruktivistički odgovor na kritiku o relativizmu glasi da iako se realitet kao takav ne odbacuje, cilj analize javnih politika jest utvrditi kauzalne veze između politika i njihovih ishoda (pri čemu samorazumijevanje skupina te njihovo vanjsko označavanje ima ključnu ulogu), a ne utvrditi "objektivne" granice među ciljanim populacijama. Petković (2018) objašnjava kako se u razmeđu između istine s jedne, i laži ili pak naprosto besmislenog govora s druge strane nalazi ideologija u smislu diskursa i aktivnosti imenovanja koje se poduzimaju u okviru borbe za moć. Ideologija govori istinu, ali istovremeno i zavarava (Petković, 2018: 10-11), odnosno, konstrukcije u sferi političkoga nisu u punome smislu riječi niti istinite niti lažne. Upravo je to ono na što se prema konstruktivističkom pristupu treba fokusirati analiza javnih politika: ne na dihotomiju istine i laži već na ideološki sadržaj političke sfere, na načine na koje se zajednice i skupine imenuju i označavaju, time oblikujući političke odnose i okvir unutar kojega se stvaraju i implementiraju javne politike.

Druga relevantna kritika polazi od pretpostavke da bi znanstvena analiza javnih politika morala biti u stanju proizvesti hipoteze koje su provjerljive te samim time opovrgljive; ukoliko to nije u stanju učiniti, upitno je koliko doprinosi ukupnom repozitoriju znanja i razumijevanja pojedinih fenomena. Govoreći o teorijama europskih integracija, Moravcsik (1999) ustvrđuje kako konstruktivizam ne uspijeva ispuniti dva temeljna uvjeta društvene znanosti – proizvodnju distinktivnih provjerljivih hipoteza te uspostavu metoda usporednog testiranja tih hipoteza nasuprot alternativnim objašnjenjima. Shodno tome, konstruktivizam ne uspijeva objasniti kako, kada, u kojim uvjetima i do koje mjere ideje, diskursi i konstrukcije utječu na javnopolitičke izbore i djelovanje relevantnih aktera (Moravcsik, 1999: 670-671).

Kritika koju upućuje Moravcsik česta je kritika konstruktivističkoga pristupa nasuprot drugim pristupima u znanosti o javnim politikama. Kao odgovor valja reći da uistinu nije jasno što onemogućava konstruktivizam da proizvede provjerljive pretpostavke – diskursi i konstrukcije opiru se kvantifikaciji, no to ne znači da se opiru znanstvenom pristupu kao takvom. Kvalitativna metodologija nudi niz alata

poput tematske analize i analize diskursa koji se mogu sistematično upotrebljavati za proizvodnju teorija srednjeg dometa primjenjivih na čitav spektar specifičnih fenomena i konteksta. Moguće je, dakle, formulirati jasne prediktivne i eksplanatorne hipoteze te ih provjeravati koristeći komparativne analize i/ili studije većeg broja slučajeva kako bi se kontroliralo intervenirajuće varijable te procijenilo utjecaj nematerijalnih faktora na proces stvaranja javnih politika. Već kratkim izletom u znanstvenu građu lako je uočiti da je korpus koherentnih radova visokog eksplanatornog potencijala poprilično velik – Schneider, Ingram i deLeon (2007) na Sabatierovu kritiku (1999) o manjku hipoteza koje je moguće testirati odgovaraju upravo taksativnim nabrojanjem značajnog broja radova koji su primjenom konstruktivističkog pristupa proizveli empirijske zaključke o nizu relevantnih političkih pitanja i fenomena.¹ Ukratko, iako fokus konstruktivizma na nematerijalne aspekte procesa stvaranja javnih politika često izaziva jed znanstvenika usmjerenijih na kvantitativne metode i numeričku operacionalizaciju, razvidno je da je konstruktivistička pozicija pogodna za proizvodnju znanstvenih objašnjenja i tumačenja.

Sažeti zaključak glasi – iako u literaturi postoji distinkcija "strogog" i "mekog" konstruktivizma, među ovim dvama pristupima ne postoji jasna razlika. Konstruktivizam općenito stavlja fokus na nematerijalne faktore u procesu stvaranja javnih politika, pritom ne odbacujući realizam već ga smatrajući manje bitnim u provedbi analize javnih politika, shvaćajući da pojedinci ne djeluju prema onome što "naprosto jest" u smislu istine neinficirane diskursom, već prema svojim interpretacijama i konstrukcijama vezanima uz uvjete njihova postojanja. Kako je cilj ovoga rada povezati konstruktivistički pristup s teorijama Michela Foucaulta, na ovome se mjestu prelazi na razradu Foucaultova pojma istine.

Pojam istine kod Foucaulta

Trokut moć-znanje-istina

Kako bi se koherentno razradio pojam istine kod Foucaulta, nužno je prvo objasniti međuodnos pojmova znanja, moći i istine te uloge koje ovi pojmovi imaju u izgradnji Foucaultova koncepta diskursa. Valja početi od analize poveznice znanja i moći. Za Foucaulta su znanje i moć neodvojivi jedno od drugoga; znanje, odnosno pretendiranje na posjedovanje znanja, jest uvijek prisutan element u genezi moći. Moć Foucault shvaća ne kao određenu instituciju, strukturu ili pak sposobnost, već kao složenu strategijsku situaciju u danom društvu i kontekstu, odnosno kao mnoštvo odnosa snaga, njihovo ispreplitanje te strategije koje ih čine djelatnima (Foucault, 1994a: 65). Moć nije nešto što se stječe ili posjeduje već je sveobuhvatno prisutna, provodi se iz svih smjerova i prema svim smjerovima; ona je obilježje svih odnosa koji su imanentni političkoj sferi (Foucault, 1994a: 65-66). Modaliteti provođenja moći određeni su znanjem, odnosno posjedovanjem znanja od strane određenih aktera. Foucault pod pojmom znanja ne podrazumijeva znanje u smislu same spoznaje niti znanje u smislu znanstvenosti – znanje je "ono o čemu se može govoriti u nekoj diskurzivnoj praksi i što je time bitno određeno" (Foucault, 2019: 228). Znanje relevantno za sferu političkoga nije (nije nužno, mada može ujedno biti – suština veze znanja i moći i njene diskurzivne određenosti ne mijenja se) "objektivno" zna-

¹ Ovaj odgovor iznose u tekstu u drugom izdanju Sabatierova zbornika (2007) – Sabatier u njemu priznaje konstruktivizam kao relevantan pristup, tvrdeći da su ga Schneider i Ingram uvjerile da im je pristup zapravo znanstven (Sabatier, 2007: 11).

nje koje postoji neovisno o čovjeku te je u pozitivističkom smislu dostupno spoznaji. Epistemološka je postavka ovdje suprotna – znanje je ono što je *legitimirano kao znanje*, ono za što se drži da podaruje sposobnost autoritativnog govora o pitanjima relevantnim unutar određenog diskursa.

Ovdje razvidnom postaje povezanost pojma znanja sa pojmom diskursa. Diskurs je kod Foucaulta sveprisutan pojam, korišten na mnogo načina i u mnogim značenjima te mu je shodno tome teško pridjenuti jasnu "udžbeničku" definiciju. Za razumijevanje pojma diskursa važno je napomenuti da diskurs nije odvojen od subjektivne svijesti, odnosno nije naprosto način na koji se subjektivna svijest jezikom izražava projicirajući se u jezik. Diskurs je za Foucaulta praksa (Foucault, 2019: 211), odnosno sustav znanja i praksi reprodukcije znanja unutar kojega se organski oblikuje svijest. Ono diskurzivno u osnovi se tiče same ontologije, temeljnih kategorija vezanih uz subjekte te s njima povezane entitete i socijalne odnose (Howarth, 2010: 313), a samim time i epistemologije, pružajući polazne pretpostavke za tumačenje i razumijevanje od strane subjekata. Ontološke i epistemološke postavke formirane su diskursom i neodvojive od diskursa.

Posljedično tome, tijelo i svijest konstituiraju se kao (politički) subjekt tek kroz diskurs; subjekt ne postoji apriorno diskursu već se kontinuirano proizvodi inskripcijom diskursa i diskurzivnih praksi (Prado, 2006: 78). Unutar diskursa odnosi moći određeni su posjedovanjem znanja, a ono što znanje čini autoritativnim jest njegov status kao znanje o istini, odnosno uvjerenje da onaj koji posjeduje znanje također posjeduje stanovitu sposobnost razlučivanja između istinitog i neistinitog. Posjedovanje znanja koje se smatra autoritativnim omogućava pretendiranje na govor koji se smatra istinitim. Što se, pak, smatra istinitim određeno je diskurzivno-kontekstualno: Foucault drži da ljudska društva obilježavaju različiti "režimi istine" na osnovu kojih bilo koje društvo baštini "tipove diskursa koje prihvaća i čini da funkcioniraju kao istiniti; mehanizme i instance koji omogućuju da se razlikuju istiniti ili pogrešni izričaji, način na koji se sankcioniraju jedni i drugi; tehnike i postupke koji se koriste da se dođe do istine; status onih koji se zaduženi za to da naznače ono što funkcionira kao istinito" (Foucault, 1994a: 160).

Iz toga slijedi da bi određen pojedinac unutar pojedinog režima istine bio prihvaćen kao netko tko posjeduje znanje, mora ispuniti uvjete dotičnog režima istine koji djeluju kao svojevrsna kontrola diskursa, odnosno omeđuju područje diskursa. Postoje društveno određeni simboli, rituali, obrasci ponašanja i jezični kodovi čija je dosljedna uporaba neophodna kako bi se individua i njen govorni čin uzeli kao legitimni – odnosno, da bi pojedinac mogao pretendirati na govor i znanje o istini, dužan je najprije svoje djelovanje i govor podvrgnuti normama koje mu omogućuju pristup diskursu (Foucault, 1994a: 125-127). Tako stečena mogućnost da se govori o istini jest preduvjet za stjecanje pozicije moći izvedene iz znanja shvaćenog kao sposobnost rasuđivanja o istini te razlučivanja lažnog od istinitog – govor dobiva značenje kao znanje tek kad se nalazi u sustavu prihvaćenih ponašanja, interpretacija i interpretativnih tehnika.

Istina, dakle, proizvodi moć, ali radi se i o povratnoj sprezi – moć također proizvodi istinu. Moć oblikuje pojedince kroz diskurs, time uvjetujući ono što oni smatraju istinitim (Prado, 2006: 80). Proizvodnja istine ključna je u igri političke moći – sposobnost aktera da utječu na ono što se smatra istinitim temeljna je determinanta njihove moći, jer mogućnost ovladavanja diskurzivnim praksama i osiguravanja selektivne reprodukcije diskurzivnih praksi i određenih elemenata diskursa osigurava jednom subjektu da vlada nad drugim posredstvom znanja. Ukratko, moć je

prisiljena proizvoditi istinu kako bi mogla osigurati vlastito vršenje: "Nema vršenja moći bez određene ekonomije diskursa istine koji funkcionira unutar moći, proizlazi iz nje i vrši se kroz nju. Podložni smo moći kroz proizvodnju istine i ne možemo vršiti moć osim kroz proizvodnju istine" (Foucault, 1997: 22, cit. prema Petković, 2018: 55). Znanje proizvodi moć, a moć je primorana na reprodukciju diskursa o istini. Slijedom toga, moć nikada nije odvojiva od znanja te od diskursa koji ju racionaliziraju (Petković, 2018: 159).

Prema Foucaultu, politička je sfera duboko prožeta odnosima određenima vezom znanja, istine i moći. Tipičan primjer² ove veze za Foucaulta jest autoritet liječnika/psihijatra – osoba označena kao "luđak" od strane liječnika kao nositelja "objektivnog" psihijatrijskog znanja, odnosno sposobnosti razlučivanja je li neka osoba "zaista" luda, biva isključena iz diskursa te njen govor tada izlazi izvan granica utemeljenih diskurzivnih pravila te očekivanja. Kao govor osobe čija je inherentna karakteristika da je odvojena od razuma i istine, on biva lišen mogućnosti da nosi ili izražava ikakvo značenje. Taj se proces diskurzivne ekskluzije provodi kroz hijerarhijsku nadmoć osobe za koju se smatra da vlada autoritativnim znanjem unutar zadanog režima istine – psihijatar raspolaze "armaturom znanja" koja mu dopušta da slušajući određeni govor prihvatiti taj govor određujući ga kao valjanog ili ga pak otpiše i označi kao govor luđaka, proglašavajući ga bezvrijednim kao i njegova nositelja (Foucault, 1994a: 117-118), time ga apriorno označujući kao ono što je istini izvanjsko, ono suprotno istini i s istinom nepovezano. Prema tome, psihijatar ima praktički neograničenu moć nad položajem pacijenta u poretku diskursa te samom njegovom mogućnošću da govori i bude saslušan, a ta moć proizlazi iz znanja koje psihijatar posjeduje, odnosno uvjerenja da psihijatar posjeduje znanje koje mu omogućuje razlučivanje između razuma i ludila, odnosno raspoznavanje istine od laži. Moć liječnika/psihijatra nastaje kao da je on "izvlači iz sebe samog; upravo zato što je to liječnik, vjeruje se da on raspolaze tim moćima, (...) da je on svoju moć rasplitanja ludila stekao iz neke ezoteričnosti svoje nauke, iz neke gotovo demonske tajne znanja" (Foucault, 1980: 247).

S obzirom na rečeno, razvidno je da se moć, znanje i istina pokazuju kao neraskidiv kauzalitet u diskurzivno određenoj političkoj sferi. Foucault stoga ide toliko daleko da izjednači istinu s moći, navodeći da je istina "sama po sebi moć" (Foucault, 1994a: 162) te da borba za moć podrazumijeva borbu "za istinu" ili "oko istine" (Foucault, 1994a: 161). Slijedom rečenoga nazire se Foucaultova koncepcija istine – Foucault nema korespondencijski koncept istine u smislu toga da bi se istinom smatralo ono što odgovara objektivnom realitetu, već pojam istine koristi naizmjenično s moći, naglašavajući njen (inter)subjektivni i diskurzivni karakter. Istina, bar u svojoj politički relevantnoj pojavnosti, podrazumijeva diskurzivno konstruiranu koncepciju a ne nešto izvanjsko političkoj sferi.

S obzirom na to, mogu se postulirati tri temeljna zaključka o pojmu istine kod Foucaulta. Kao prvo, kao što je rečeno, istina je diskurzivna u naravi te ne postoji izvan diskursa; Foucault ne postulira dihotomiju između istine kao činjenica i diskurzivno iskrivljene svijesti, već je za Foucaulta sva istina podložna diskursu. Drugo, istina je predmet političkog sukoba odnosno političkih borbi određenih moći, te kroz sukobe u političkoj sferi moć proizvodi istinu. Naposljetku, istina je predmet

² Daljnji primjeri institucionaliziranih odnosa znanje-moć mogu se pronaći u Foucaultovu djelu *Nadzor i kazna* (1994b), ponajprije kroz obuhvatnu analizu zatvorskih sustava kao disciplinskog modela nadređenog i kopiranog u svim institucijama države.

konzumacije; proizvodi se i širi posredstvom političkih i ekonomskih aparata u svrhu toga da se upisuje u subjekte te reproducira postojeće diskurzivne prakse.

Kritike Foucaultova kategorijalnog aparata – postoji li istina?

Zbog svojeg specifičnog odnosa sa pojmom istine Foucault se često nalazio na udaru kritika koje ga optužuju za radikalni relativizam, irealizam i odbacivanje objektivne istine (Prado, 2006: 67). Promatrajući arheologiju i genealogiju kao dvije temeljne epistemološke djelatnosti kojima se Foucault kroz većinu svog opusa bavi, nameće se zaključak da Foucault ne pribjegava apsolutnom odbacivanju pojma izvan-diskurzivne istine; on se naprosto njome ne bavi. U fukoovskom jezičnom registru arheologija podrazumijeva proučavanje sustava znanja i istine te s njima vezanih diskurzivnih praksi, kao i diskontinuiteta koji se između njih pojavljuju. Foucault ustvrđuje kako mu nije cilj otkriti ono "skriveno" u diskursu, otkriti što stoji u pozadini diskursa ili interpretirati diskurs – on teži ogoliti sam diskurs kao praksu. Arheologija nema za cilj ni reproducirati "istinske" emocije, želje i namjere ljudi koji su egzistirali unutar diskursa, odnosno proniknuti u bitak i identitet; ona teži opisati diskurs, iscertati ga i predstaviti (Foucault, 2019: 175-176). Kako bi arheologija u cijelosti mogla obuhvatiti promatrane diskurse, ona nužno mora biti neutralna prema istini – relativizam prema stvarnosti u ovom slučaju predstavlja arheološko-analitički alat, a ne Foucaultovo jasno opredjeljivanje po pitanju realizma.

Genealogija u Foucaulta jest primarno genealogija subjekta odnosno historijska analiza konstituiranja subjekta. Foucault eksplicitno odbacuje postojanje "esencije" u pozadini povijesnih zbivanja – genealoškim proučavanjem ne nailazimo na ahistorijski identitet ili ahistorijsko porijeklo svojstveno subjektu; u subjekte je povijest upisana na najdublji zamislivi način (Foucault, 1971: 77-78). Nadalje, Foucault odbacuje koncepciju istine kao nečega što je "nekada", u momentu sublimne izvornosti postojalo kao izričaj onoga što korespondira stvarnosti kao istinit diskurs te drži da je takva potraga u suštini besmislena (Foucault, 1971: 79-80). Koncepcija o izvornoj istini tek zagađenoj diskursom je fantazija – ahistorijska i/ili objektivna istina nedostižna je istraživaču. Shodno tome, genealogija teži razotkriti subjekt u njegovom punom historicitetu, odbacujući pretpostavku da subjekt postoji neovisno o zbivanjima i njima pripisanim diskursima.

Ponovno, Foucault ovdje ne odbacuje postojanje istine u apsolutnom smislu; on naprosto tvrdi da historicitet subjekta počinje već njegovim dolaskom na svijet. Budući da se ljudi rađaju u diskurs te ne mogu izbjeći diskurs; odnosno, budući da ne postoji sfera političkog neodređena diskursom, "prava" istina možda može postojati u apstraktnom smislu ali je nespojiva sa samim postojanjem političkog subjekta. Subjektivitet podrazumijeva diskurzivno određenu istinu, a izvan subjektiviteta arheologija i genealogija nemaju smisla; gube svoj predmet proučavanja i *raison d'être*.

Ukratko, kada bismo iz Foucaulta pokušali "iscijediti" odgovor o izvandiskurzivnoj istini, on ne bi porekao njeno postojanje već bi se zapitao može li istina uopće biti predmetom analize. Foucault ne niječe istinu već dovodi u pitanje njenu spoznatljivost kao kantovskog *Ding an sich*. Budući da niti jedan subjekt ne postoji izvan diskursa neizbježna je karakteristika subjekta da se ne može baviti istinom kao takvom – svaki je subjekt apriorno inficiran diskursom te samim time ne bi mogao odrediti niti osnovne polazne parametre potrage za istinom. Foucault se, dakle, ne opredjeljuje protivno postojanju istine izvan subjektiviteta, ali iz njegova opusa proizlazi da bi takva istina bila nespoznatljiva. Ovdje je moguće otići i korak dalje – potraga za izvandiskurzivnom istinom nije samo nemoguća, već je i politički

irelevantna. Ukoliko se moć vrši unutar i posredstvom diskursa, onda u diskursu leži i polje bilo koje potencijalne analize. Onaj tko želi nešto reći o čovjeku kao političkom biću trebao bi se okaniti potrage za objektivnom istinom, jer kroz nju ne može tumačiti subjekte politike.

Ipak, moglo bi se reći da Foucault ovakvim pristupom arheologiji i genealogiji upada u stupicu koju je sam sebi postavio, i upravo ga za to optužuje Jacques Derrida u tekstu *Cogito i povijest ludila* (1978). Referirajući se na Foucaultov pokušaj izgradnje koherentne arheologije i povijesti ludila, Derrida primjećuje izvjesnu teškoću u Foucaultovoj težnji da opiše ludilo kao takvo, slobodno od psihijatrijskih diskursa i diskursa racionalnosti koji ga uokviruju. Derrida ističe da je pokušaj takvog pristupa ludilu upravo "najluđi" element Foucaultova rada (Derrida, 1978: 34), te da Foucault težeći obuhvatiti ludilo upada u zamku upotrebe i uronjavanja upravo u isti diskurs kojega želi izbjeći, diskurs koji je čvrsto obavio ludilo i zatočio ga unutar sebe – uostalom, kako navodi Derrida, i sam Foucault eksplicitno priznaje da je ludilo nepovratno odvojeno od istine te da mu se može pristupiti samo iz perspektive tamničara koji ga je diskurzivno zarobio (Derrida, 1978: 34-37). Drugim riječima, ako Foucault podrazumijeva da subjekt nikada ne uspijeva izmaknuti diskursu te da uvijek progovara u diskursu i iz diskursa, tada se to mora odnositi i na njega samoga kao istraživača-arheologa, odnosno na bilo koga tko se odvaži na takav pothvat. Pokušaj ogoljenja diskursa onakvog kakav jest, bez nadgradnje ili dogradnje, morao bi podrazumijevati izvanjski pristup diskursu. Iz ove kritike proizlazi da neutralnost prema istini kakvu podrazumijeva Foucault može postojati samo ako istraživački subjekt nije već inskribiran određenom istinom kojom se (iako ne htijući) vodi i usmjerava u svojim istraživanjima.

Foucault nudi detaljan odgovor u tekstu *Moje tijelo, ovaj papir, ova vatra* (1979) – kroz ovaj tekst u kojemu Foucault replicira Derridi mogu se iščitati tri argumentativne linije koje zajedno čine snažnu obranu od Derridine kritike. Govoreći o snovima, Foucault navodi da stanje usnulosti modificira subjekt, duboko utječući na njega stvarajući nesigurnost u razlikovanju sna i jave. Ipak, promišljajući subjekt ostaje promišljajući; on je i dalje slobodan slijediti svoje sumnje i propitivati svoje stanje. Samo razmišljanje o snu (prisjećanje sna, razmišljanje o snu, osvještavanje sna itd.) meditativan je postupak – subjekt nije diskvalificiran od promišljanja samo stoga što je modificiran (Foucault, 1979: 13). Drugim riječima, diskursi obavijaju i oblikuju subjekte, ali ih to ne sprječava u propitivanju kao misaonoj djelatnosti.

Nadalje, Foucault navodi da sam postupak promišljanja proizvodi nove diskurzivne događaje i skupove tvrdnji koji oblikuju subjekta koji ih enuncira; odnosno, subjekt postupkom promišljanja oblikuje samoga sebe. Kroz ovaj proces subjekt se ne odmiče dalje od cilja svoga promišljanja već proširuje svoje vidike – dolazi do zaključaka ili se pak odvaja od svojih uvjerenja, ustvrđuje ili pak počinje sumnjati u ono što prije nije sumnjao (Foucault, 1979: 19). Subjekt biva oblikovan na način koji doprinosi ostvarivanju ciljeva njegove misaone djelatnosti. Iz rečenoga se može izvući dvojak zaključak – kao prvo, diskurzivnost promišljanja nije nužno suprotstavljena samom promišljanju ako aktivnosti; kao drugo, subjekt nije statičan u diskursu koji ga obavija već može proizvoditi vlastite diskurzivne radnje i momente te steći određenu nezavisnost u misaonim procesima. Uronjenost u diskurs i neizbježnost diskursa ne znače i bespomoćnost pred diskursom. Kao treće, Foucault jasno ističe i da se bavljenje pitanjem ludila ne tiče pitanja istine o ideji ludila, već pitanja kvalifikacije subjekta (Foucault, 1979: 17). Ako cilj nije razotkriti istinu kao takvu, onda činjenica da je svaki subjekt pod utjecajem diskurzivne

istine nije relevantna za istraživanje. Teži se naprosto opisati kako određeni režimi istine određuju subjekte.

Valja razjasniti još jednu potencijalnu nejasnoću – ukoliko Foucault tvrdi da je *sva istina* diskurzivna, kako je moguće istovremeno tvrditi da Foucault ne odbacuje postojanje istine kao takve? Najjasniji odgovor glasio bi da je *sva istina* diskurzivna *for all intents and purposes* – gledajući iz perspektive subjekta, ne postoji spoznaja ili znanje neodređeno diskursom. U promatranju subjekta izraz "diskurzivna istina" potpuno je istoznačan jednostavnom pojmu "istina". Razlikovanje "istine po sebi" i nekog pojma istine koji se razlikuje od izvorne istine je bespredmetno, jer to razlikovanje nije relevantno za analizu ljudskog političkog postojanja i djelovanja. Shodno tome, nema razloga za takvim proširenjem pojmovnog aparata. U mjeri u kojoj analiza političkoga može zahvatiti svoj objekt, *sva istina* jest diskurzivna; analiza izvan toga niti je moguća niti polučuje koristi.

Iz rečenoga proizlazi pitanje "očigledno istinitih" tvrdnji. U polju političkoga nailazimo na mnogo kontingentnosti, no neke se stvari zacijelo ne mogu dovesti u pitanje – što bi Foucault, primjerice, rekao na tvrdnju da se voda leđi ispod ništice? Kako se može tvrditi da bi ovakva očigledna istina mogla biti diskurzivna; odnosno, postoji li diskurs u kojem spomenuta tvrdnja ne bi važila za istinu? Prvi i najočitiji odgovor bio bi da takav diskurs zaista potencijalno i postoji – lako je zamisliti da ono što subjekti doživljavaju promatrajući ono što znanost naziva procesom prelaske vode iz tekućeg u kruto stanje može biti nešto sasvim drugo, odnosno može biti smatrano nečim sasvim drugim. Možemo za primjer promotriti pandemiju bolesti COVID-19 kako bismo utvrdili da diskursi koji niječu očigledne istine egzistiraju – početkom pandemije pristizale su vijesti iz SAD-a prema kojima su pacijenti koji su umirali od bolesti SARS-CoV-2 i dalje odbijali priznati da su zaraženi koronavirusom usprkos opetovanim laboratorijskim nalazima te preklinjali liječnike da im izvrše daljnje pretrage kako bi se utvrdilo koja ih bolest "zapravo" ubija. Kao drugo, čak i ukoliko ne postoji diskurs u kojem određena tvrdnja ne bi važila za istinu, modaliteti po kojima se nešto smatra istinom mogu se razlikovati i biti diskurzivno određeni. Voda se možda zaista leđi ispod ništice, no dok u jednom diskursu to može predstavljati puku prirodnu pojavu, u drugom može biti, primjerice, znak djelovanja nadljudskih metafizičkih sila. Naposljedku, može se ustvrditi da su takve tvrdnje suviše banalne da bi imale ikakav značaj za političku sferu. Utvrđivanje da se pri određenoj temperaturi leđi voda nema nikakve posljedice po postojanje i djelovanje subjekata u političkoj zajednici, te samim time nema mjesta u istraživanju političkoga.

Ukratko, Foucaulta primarno zanima međuodnos znanja, istine i moći unutar polja diskursa koje je imanentno svakoj političkoj zajednici. Foucault se ne odriče realiteta niti istine već ih naprosto ne uzima za predmet istraživanja, držeći da je subjektu inherentna diskurzivnost te da je istraživanje izvandiskurzivnoga od male do nikakve važnosti za političko. Kao istraživača moći i diskursa, Foucaulta pitanje postojanje istine nije interesiralo – mnogo mu je važnije bilo otkriti zašto i na koji način ljudi pridaju vrijednost istini te zašto joj se apsolutno podređuju (Prado, 2006: 89). Ovdje nailazimo na sličnost Foucaulta i konstruktivista u javnim politikama – konstruktiviste ne zanima tko su "zapravo" ciljane skupine javnih politika, ne interesira ih otkriti objektivne razdjelnice među skupinama, već se fokusiraju na ono kako pojedinci i skupine percipiraju sami sebe te kako ih percipiraju drugi, jer je to u konačnici ono što određuje stvaranje, implementaciju i rezultate javnih politika. Upravo stoga razumijevanje Foucaultovog pojma istine

nudi niz korisnih uvida povezanih sa konstruktivističkim pristupom javnim politikama.

U narednom će se dijelu rada Foucaultov pojam istine, kao i međuodnos istine sa znanjem i moći u smislu povratne sprege neprestane diskurzivne reprodukcije istine, znanja i moći, a time i subjekta, primijeniti na konstruktivistički pristup javnim politikama – pokazat će se kako Foucaultov odnos prema pojmu istine i njenoj ulozi u sferi političkog pomaže u utvrđivanju odnosa prema istini u sferi javnih politika, te kako usmjerava istraživače javnih politika kako u smislu objašnjavanja procesa stvaranja javnih politika tako i u vlastitom samorazumijevanju i osvještavanju vlastite uloge kao istraživača/analičara u neprekidnom procesu proizvodnje istine.

Povezivanje Foucaulta i konstruktivizma – uvidi i spoznaje

Uspostavljanje poveznice između svih do sada iznesenih elemenata kompleksan je zadatak, te će stoga ovaj dio rada biti podijeljen na šest odvojenih zaključaka koji se izvode sintezom razrade pojma istine kod Foucaulta te razrade konstruktivističkog pristupa javnim politikama.

Kao prvo, *istraživanje veze moć-znanje-istina nudi snažan eksplanatorni i prediktivni alat* analitičarima javnih politika. Utvrđivanje što se smatra autoritativnim znanjem u danom kontekstu, odnosno utvrđivanje onoga što Foucault naziva režimom istine omogućuje identificiranje relevantnih diskursa i legitimacijskih narativa te polja (ne)dopuštenog u političkoj sferi. Razumijemo li što akteri smatraju istinom a što ne, možemo predvidjeti na koji će se način ponašati i kako će reagirati na javnopolitičke odluke. Samim time omogućeno je i predviđanje djelovanja donositelja odluka –diskrecijski prostor djelovanja visokih političkih ešalona ograničen je režimom istine. Izlazak izvan režima istine znači napuštanje mogućnosti da se autoritativno govori, odnosno znači početak sumnje u legitimitet vršenja vlasti od strane političkih aktera.

Akteri su vezani ovisnošću o prijašnjem putu uz diskurse koje aktivno reproduciraju kako bi perpetuirali svoj legitimitet. Ukoliko se politička vlast sustavno koristi određenim diskursima i simbolikom kako bi se legitimirala, tada bi odmicanje od etabliranih koncepcija izazvalo u najmanju ruku duboku nekonzistentnost, ako ne i potpuno pucanje vela legitimiteta vlasti. Također, režim istine određuje i na koji način akteri uokviruju svoje javnopolitičko djelovanje, odnosno kako ga racionaliziraju i opravdavaju. Proklamirani ciljevi javnih politika moraju biti usklađeni sa uvjerenjima o istini kako bi se zadržala politička moć. U skladu s time, određene skupine koje su unutar diskursa konstruirane kao neprijatelji, kao opasni Drugi, kao oni koji se nalaze izvan znanja i istine bit će isključene iz koristi javnih politika i najvjerojatnije biti primatelji kaznenoga djelovanja vlasti. Drugim riječima, prepoznavanje da je polje političkog ujedno i polje diskurzivnog usmjeruje pažnju istraživača na ono što u suštini određuje djelovanje političkih aktera (kako i prema kome djeluju), reakciju ciljanih skupina te narative kojima se javne politike razjašnjavaju. Ukratko, na isti način na koji Schneider i Ingram svojim četverokvadrantnim modelom teže dati odgovor na pitanje "tko dobiva što, kako i kada", tako i utvrđivanje režima istine omogućuje određivanje položaja određenih skupina unutar kvadranta. Tko se nalazi u kojem kvadrantu (i zašto) ovisi o prevladavajućem režimu istine.

S obzirom na rečeno, razvidno je da fukoovski okvir nudi i određenu moć predikcije. Ne radi se, naravno o predikciji u smislu kvantitativne i matematički precizne predikcije – međuigra aktera kao i eksterna zbivanja koja utječu na proce-

se i dalje su fluidni i volatilni. Ipak, određivanje režima istine omogućava okvirnu procjenu raspona rješenja javnih politika koja će politički akteri propagirati, kao i reakcije ciljanih skupina. Na primjeru iz polja vanjske politike – ako je klerikalna vlast Islamske Republike Iran prozvala SAD i Izrael "velikim Sotonom" i "malim Sotonom" (Obućina, 2017: 74), postoji vrlo malo prostora za buduće vladajuće garniture da razviju pozitivne odnose s Izraelom i s njime ulaze u trgovinske ili druge odnose kao što su to Abrahamskim sporazumima učinili Ujedinjeni Arapski Emirati i Bahrein – davao ne prestaje tek tako biti davlom; te bi napuštanje kroz vrijeme ukotvljenog narativa ozbiljno ugrozilo legitimacijsku osnovu vlasti. Drugim riječima, moguće je s relativnom sigurnošću utvrditi prozor vjerojatnog djelovanja (javno)političkih aktera.

Kao drugo, *proizvodnja znanja o socijalnim skupinama i konstrukcija samih skupina dio je borbe za moć u (javno)političkoj areni*. Kako Foucault naznačuje, istina proizvodi moć, ali i moć proizvodi istinu; odnosno prisiljena je proizvoditi istinu kako bi perpetuirala vlastito vršenje. Primijenjeno na polje javnih politika, ovo znači da konstrukcija skupina nije samo nešto što postoji apriorno i neovisno o javnim politikama te samo usmjeruje javne politike, već je istovremeno i alat i cilj javnih politika. Politički akteri imaju strukturalan poticaj održavati ili kreirati konstrukcije skupina na način koji pomaže održavanju njihove moći. Niz takvih strategija prisutan je u svakodnevnoj politici – političke elite teže pronaći krivce na koje će usmjeriti jeđ naroda (etničke manjine, nevjernici, antikakseri...; pri čemu je bitno napomenuti da skupine često postaju demonizirane tek kada budu označene kao problematične od strane elita koje imaju pristup alatima kreiranja znanja kao što su to mediji, *think-tankovi* i slično), ili pak kroz politike usmjerene određenim skupinama teže skupine koje su im naklonjene uzdignuti na privilegiranu razinu i poručiti da te skupine iz određenog razloga zaslužuju uživati visok status.

Drugim riječima, političke elite imaju poticaj da skupinama dodjeljuju i usmjeravaju javne politike ovisno o statusu, ali imaju i poticaj da skupine pomiču iz kvadranta u kvadrant ovisno o tome o kojim skupinama se radi i koliko su iste podatne za svjesnu reprodukciju konkretnog režima istine koji omogućava vršenje vlasti. Shodno tome, proces izrade javnih politika valja shvaćati sukladno Foucaultovom shvaćanju moći – moć je mnoštvo odnosa snaga koje se neprestano sukobljavaju i suprotstavljaju u polju provođenja moći (Foucault, 1994a: 65). Taj sukob tiče uvelike samoga diskursa odnosno mogućnosti da se u strateškom polju provođenja moći osigura diskurzivna nadmoć, time i sposobnost proizvodnje istine, a time pak i sposobnost ovladavanja procesom konstrukcije skupina. Proces konstrukcije skupina, dakle, ulog je u međugri niza aktera u areni javnih politika – oni akteri koji imaju pristup sredstvima konstrukcije te uspješno nametnu vlastite konstrukcije lakše će legitimirati svoje poteze i provoditi svoju javnopolitičku agendu. Foucaultovo shvaćanje moći u polju političkoga i njegova primjena na proces stvaranja javnih politika ukazuje da proces konstrukcije nije vrijednosno i interesno neutralan, već nužno impregniran borbom za moć.

Treći važan zaključak jest da interes za održavanjem konstrukcija koje pogoduju političkim elitama iziskuje *potragu za snažnim legitimacijskim osnovama*. Drugim riječima, u borbi za hegemoniju diskurzivna istina težiti će se prikazati kao objektivna istina. Foucault kroz svoj opus upozorava kako su teorije istine u srži historijski proizvodi koji teže pretendirati na ahistoricitet (Prado, 2006: 98), odnosno teže predstaviti određenu diskurzivnu istinu kao apsolutnu. Ovu težnju nalazimo u nizu primjera. Religijski narativi kao repozitorij apsolutnog znanja o dobru i zlu,

spasenju i kraju vremena te religijska teleologija općenito, napori da se marksizam uspostavi kao znanstven, odnosno da se propast kapitalizma pokaže objektivnom i prirodnom nužnošću slijedom određenih strukturnih proturječja, snažni elementi biološkog determinizma i socijalnog darvinizma u fašističkoj ideologiji – sve navedeno slučajevi su pokušaja usađivanja ideologije u okvir istine.

Akteri službene politike, odnosno natjecatelji na demokratskim izborima, također su svjesni važnosti diskurzivne proizvodnje istine i njenoga obavijanja u veo objektivnosti, te stoga suvremene razvijene demokracije nisu "cijepljene" od ovoga fenomena – znanstvena istraživanja, ankete provedene od strane političkih institucija, rad različitih instituta itd. vrlo su često aktivno u službi proizvodnje repozitorija znanja namijenjenih održavanju određenoga režima istine. Na globalnoj razini, a pogotovo u zapadnim liberalnim demokracijama, razvijena je praksa političkog savjetovanja i stvaranja timova "kampanjskih stručnjaka" čija je zadaća prilagoditi poruke političkih aktera glasačkom tijelu – razvila se čitava disciplina političkog marketinga čiji je cilj istražiti preferencije i dispozicije elektorata te potom oblikovati političku komunikaciju koja će glasače uvjeriti da prilikom političkog djelovanja primjenjuju određene kriterije odlučivanja (Steger, Kelly i Wrihton, 2006: 4-6). Drugim riječima, (javno)politički akteri aktivno najmljuju znanje kako bi proizvelo istinu, odnosno kako bi reproduciralo legitimacijske osnove.

Čak i ako uvijek ne postoji izravna veza s institucijama vlasti i političkim natjecanjem, istraživači javnih politika nužno polaze od postavki koje smatraju istinitima u smislu "točne", znanstvene istine te kroz svoj rad sudjeluju u atribuiranju objektivnosti diskurzivnoj istini, odnosno u dodjeljivanju statusa znanstvenosti diskurzivnom znanju. Foucault navodi kako se znanost ne konstituira linearnom progresijom od spoznaje ka znanosti, već da s obzirom na inherentnu diskurzivnost subjekata znanost nastaje time da se određenome znanju pripíše znanstvenost (Foucault, 2019: 229-230), što ga nikako ne čini objektivnijim ili točnijim u smislu postojanja određene istine neovisno o subjektu. Posljedično, znanstvenici javnih politika trebaju osvijestiti da su i sami uronjeni u diskurs te time sudjeluju u proizvodnji znanosti kao znanja, a ne znanosti kao objektivne istine. Ukratko, proces stvaranja javnih politika neodvojiv je od diskurzivnih praksi te borbe za diskurzivnu hegemoniju.

Četvrto, *subjekti nisu apriorni političkom konfliktu odnosno strategijskim odnosima moći, već se kroz njih konstituiraju kao subjekti, posljedično čemu artikuliraju političke probleme.* Ovdje se ne radi o tvrdnji da čovjek u biološkom smislu tijela kojemu je podarena svijest ne postoji izvan diskursa kao polja vršenja moći, već da se politički subjektivitet stječe djelovanjem u tom diskurzivnom polju. Kada autori poput Kingdona (2014) ustrvrđuju da situacije postaju problemi tek kada se takvima odrede u određenom kontekstu, u principu priznaju da se politika ne vodi izvan polja diskursa te da proces stvaranja javnih politika počinje tek kada potencijalni politički subjekti zaista postanu subjektima zauzimajući određenu stratešku poziciju unutar diskursa.

Shodno tome, Foucaultova tvrdnja o imanentnosti diskurzivnoga političkome pokazuje se točnom i od nje valja polaziti pri vršenju analize javnih politika. Ako aktivnosti izgradnje političkih zahtjeva od strane ciljanih skupina o kojima govore, primjerice, Spector i Kitsuse (2000) uvijek podrazumijevaju diskurzivnost, onda treba i poći od postavke da ona određuje proces izrade i implementacije javnih politika, kao i reakcije na njih. Ovdje treba dodati još par riječi o procesu izgradnje subjekta, odnosno aktera javnih politika. Nije relevantno samo to da akterima politika šalje poruke o tome gdje im je mjesto unutar političke arene te kako bi trebali oblikovati

svoj odnos sa politikom i prema politici, već i to da akteri kroz artikulaciju problema i djelovanje u okviru političkog konflikta stječu nove identitete te se konstantno redefinišu kao akteri – akter, odnosno subjekt, nikada nije statičan već je nužno fluidan i dinamičan. Reagirajući na javne politike i djelujući politički, akteri postaju aktivisti, revolucionari, reakcionari, konzervativci ili pak progresivci; svoj identitet počinju određivati prema položaju koji zauzimaju po nekom pitanju te djelovanju koje poduzimaju.

Nadalje, razvidno je i da javne politike kreiraju aktere – potičući aktere na reakciju javne politike uspostavljaju bojišnicu političkoga sukoba te aktivno sudjeluju u (re)konstituiranju subjekata. Kroz navedeni niz diskurzivnih djelovanja mijenja se i samo polje diskursa, te time i repozitoriji autoritativnog znanja te koncepcija diskurzivne istine. Analizirajući procese stvaranja javnih politika, konstruktivistički analitičari morali bi imati na umu neprekidan proces formacije i definiranja aktera javnih politika koji se događa kao reakcija na javne politike te kroz javne politike – konstrukcija se odvija neprekidno te će pokušaji mapiranja procesa stvaranja javnih politika koji tu činjenicu promašuju vrlo vjerojatno promašiti čitav niz relevantnih elemenata i varijabli.

Sljedeći je uvid relevantan za promatranje i proučavanje konstruktivističkog pristupa u cjelini – "*meki*" konstruktivisti u suštini prihvaćaju odnos istine, znanja i moći. Kada Schneider i Ingram navode da privilegirane skupine imaju pristup resursima koji im omogućavaju oblikovanje vlastite konstrukcije (Schneider i Ingram, 1993: 337) ili pak da javni službenici, mediji i same skupine manipuliraju konstrukcijama (Schneider i Ingram, 1993: 342), esencijalno priznaju da se u srži procesa stvaranja javnih politika vodi bitka za i oko konstrukcije, te da je odnos snaga u političkoj areni uvelike određen mogućnošću da se uspješno ovlada sposobnošću izgradnje konstrukcije. Samim time proizlazi da ono što je ključno za sve faze procesa stvaranja javnih politika jest tko progovara o "istini" o ciljanim skupinama, te može li ono što govori uzdići na razinu općeprihvaćene istine. Upravo je to kritika koju pristaše "strožeg" konstruktivizma ističu, a pažljivim iščitavanjem rada Schneider i Ingram kao temelja "mekog" konstruktivizma kroz prizmu fukoovskoga pojmovnog aparata primjećuje se da se ta kritika ni po čemu ne odbacuje – zapravo je već integrirana u samu srž modela. Ovime se u konačnici potvrđuje ranija tvrdnja – između "mekog" i "strogog" konstruktivizma zapravo ne postoje relevantne razdjelnice. Ne radi se o neslaganju oko postojanja realiteta, jer se realitet ni kod jednog relevantnog autora ne odbacuje, već se naprosto stavlja fokus na centralnost diskurzivnoga u političkome. Isto kao što kritike Foucaulta za navodni potpuni irealizam promašuju metu, tako ju promašuju i prozivke "strogih" konstruktivista za odbacivanje realnosti izvan društvene konstrukcije.

Naposljetku, iz svega rečenoga proizlazi da *analiza javnih politika i procesa njihova stvaranja nije potraga za istinom kao takvom, već mora polaziti od diskurzivne istine*. Analitičari javnih politika trebali bi pažljivim promatranjem procesa doći do istog zaključka kao Foucault – objektivna istina, ukoliko postoji, nije u srži istraživačkog procesa koji se bavi prostorom političkog. Pitanje tko su "zapravo" subjekti, koje su im "zapravo" karakteristike i određenja većinom nema posljedice za analizu javnih politika jer to nije ono prema čemu se subjekti orijentiraju i ponašaju. Subjekti djeluju prema onome što smatraju da jesu i što smatraju da je istina, odnosno prema diskurzivno određenomu razumijevanju i samorazumijevanju. Postoji li objektivna istina, tumačenja i samotumačenja u polju političkoga ne moraju nužno biti razvedena od nje, ali veza istine i spomenutih tumačenja ne

nalazi se u pozadini djelovanja aktera niti motivira njihovo djelovanje. Za analizu rata u Ukrajini, primjerice, znatno je manje relevantno pitanje tko su ustvari Ukrajinci te "postoji" li Ukrajina kao nacija u historiografskom smislu – ono što potiče djelovanje na bojnopolju jest to da postoji skupina koja se *smatra* Ukrajinacima, kojoj grb, zastava i himna predstavlja srž vlastitoga identiteta te koja je stoga za državu spremna ginuti. Ukrajinci *jesu* Ukrajinci unutar vlastitoga režima istine, neovisno o ikakvim povijesnim istinama, dokumentima ili dokazima koje bi suprotna strana mogla iznijeti.

Potruga za istinom može nositi određenu epistemološku, filozofsku te općenito intelektualnu vrijednost, no govori vrlo malo do nimalo o procesu stvaranja javnih politika. Ukoliko je analiza javnih politika djelatnost koja za cilj ima utvrditi uzročno-posljedične veze koje nastaju posljedično svim fazama procesa stvaranja javnih politika, utoliko ona mora prihvatiti nematerijalne i konstrukcijske temelje spomenutoga procesa. Analiza javnih politika ovdje se nalazi u istom položaju kao i Foucaultova arheološka i genealoška djelatnost – prihvaćanje diskurzivne određenosti objekta proučavanja vodi neutemeljenim kritikama za irealizam i apsolutni relativizam, te čestom odbacivanju relevantnih i nadasve bogatih uvida. Ipak, u takvim kritikama ne leži razlog za napuštanjem svega rečenog. Cilj analitičara mora biti da ponudi korisne uvide, a ne da se pretplaćuje na *mainstream* paradigmu.

Nakon iznošenja cijele analize, valja ponovno prokomentirati rečeno na samom početku teksta – i dalje stoji činjenica da je vrlo upitno do koje mjere težnja za utvrđivanjem realiteta može uroditi plodom. Ukoliko i postoji objektivna istina, niti jedno ljudsko biće nema epistemički pristup takvoj istini niti ga može imati slijedom toga što čovjek od prvog trenutka svoga života biva uronjen u subjektivitet. Osnovne koncepcije dobra i zla, morala i pravednosti ušaduju se kroz kontekst u kojemu pojedinac obitava, a iskustva, emocije, želje i strahovi neprestano su prisutni te neizbježno određuju mišljenje i djelovanje subjekta – subjekt se u suštini nalazi u perpetualnom unutarnjem monologu sa samim sobom te ne može apstrahirati od svojega subjektiviteta.

Slijedom rečenoga, već i početni koraci potrage za objektivnošću vjerojatno su osuđeni na propast. Pokušaj da se potraga operacionalizira, da se odrede njeni temeljni parametri te da se stvori pojmovni okvir kojim bi se istina obuhvatila i opisala unaprijed je zaražen diskurzivno određenom individualnošću subjekta. Uostalom, sama riječ "objektivno" prazan je označitelj – ona posjeduje rječničku definiciju, no čim počne iole ozbiljnija diskusija o oprimjerivanju objektivnoga, rijetko dolazi do slaganja oko toga što je "objektivno" dobro, ispravno ili točno i to upravo zbog nemogućnosti da se utvrde konkretni i apsolutni parametri objektivnosti. Svatko stoga upisuje vlastito značenje konceptu objektivnosti, odnosno, pojedinci percipiraju objektivnost kroz režim istine i diskurs u kojemu egzistiraju. Samim time, potraga za istinom ne može pronaći istinu kao takvu. Zaključak je sljedeći – kao što to čini i Foucault, valja se primarno baviti subjektima političkoga i diskurzivnim realitetom u kojemu oni žive; praćenjem ove maksime analiza vanjskih politika te politička znanost općenito može ispuniti svoju ulogu. Ovo nipošto ne znači odbacivanje istine – moguće je da ona postoji. Odreći se valja samo potrage za istinom u njenom izvornom, čistom i neiskvarenom obliku te prihvatiti da je ona, bar u takvoj formi, čovjeku nedostižna upravo onoliko koliko je i primamljiva.

Zaključak

Ovaj rad težio je kroz opis i analizu Foucaultovog pojma istine i njegove veze s konceptima moći, znanja i diskursa u Foucaultovu opisu ponuditi valjane uvide i korisne preskripcije relevantne za konstruktivistički pristup javnim politikama. Kao prvo, primjenom Foucaultova koncepta režima istine težilo se izaći izvan uobičajenog okvira primjene konstruktivističkih te općenito postpozitivističkih i interpretativističkih pristupa – konstruktivizam (ipak) može ponuditi i određenu razinu predikcije. Pritom se ne misli na predikciju u naturalističkom smislu, odnosno u smislu utvrđivanja "prirodnih" zakona javnih politika, već na argumentativno utemeljenu predikciju budućeg djelovanja. Utvrđivanjem režima istine te praćenjem prijašnjih obrazaca ponašanja (javno)političkih aktera unutar okvira režima istine moguće je u najmanju ruku utvrditi vjerojatan raspon rješenja javnih politika kojima će se akteri prikloniti (ili bi to bar za njih bilo mudro ukoliko žele sačuvati svoje pravo da pretendiraju na istinit diskurs, i time na legitimitet). Fukoovski kategorijalni aparat omogućuje konstruktivističkom pristupu da bude ambiciozniji u svojim analitičkim pothvatima. Također, nevezano uz predikciju, spoznaja da svaki akter javnih politika (fukoovski rečeno, subjekt) samoga sebe političkim djelovanjem neprestano oblikuje i redefinira kao aktera upućuje konstruktivističke istraživače na slojevitost – valja ispitati ne samo kako su akteri javnih politika konstruirani kroz izvanjske atribucije (o čemu primarno govore Schneider i Ingram), već i kako prolaze kroz proces samokonstrukcije.

Nadalje, Foucaultova koncepcija suodnosa znanja, moći i istine poručuje istraživačima da konstrukcije i proces njihova nastajanja uvijek moraju promatrati kao politizirane. Objekt istraživanja ne postoji neovisno o interesima aktera u sferi javnih politika, odnosno političkoj sferi općenito. Samim time nameće se napatuk budućim istraživačima – nužno je ispitati strateško polje političke moći u kojemu se procesi stvaranja javnih politika odvijaju kako bi se isti ispravno analizirali. Posljedično tome, a potencijalno još i važnije, Foucaultov uvidi o nepostojanju subjekta izvan diskursa apeliraju na znanstvenika javnih politika da osvijesti vlastitu ulogu u proizvodnji znanja. Istraživač mora biti svjestan da nije promatrač iz ptičje perspektive koji stvara znanje izvan polja političke borbe, već da je i sam inficiran diskursom te da ne proizvodi objektivnu, već diskurzivnu istinu koja automatski postaje još jednim pokretnim taktičkim blokom kojim se različiti akteri mogu poslužiti u strateškom polju moći. Priznavanjem te činjenice nije moguće osigurati "u potpunosti objektivni" istraživački proces (postoji li takvo što?), ali je moguće osigurati samosvjesniji, oprezniji i detaljniji pristup objektu istraživanja. Drugim riječima, Foucault nam nameće etiku istraživanja proizašlu iz shvaćanja vlastitog položaja unutar diskursa.

Sve navedeno posljedično je odnosu prema istini koji zauzima znanstvenik javnih politika. Primjena navedenih uvida moguća je tek ako se u samim konceptualnim i metodološkim začecima analize prihvati da je istina po sebi nedostižna, te i da je samim time minimalno relevantna za polje javnih politika. Tek ukoliko se istinu koncipira kao diskurzivno konstruiranu moguće je zahvatiti svakodnevni svijet misli i djelovanja različitih aktera i skupina aktera. Umjetne razdjelnice poput one između "strogog" i "mekog" konstruktivizma stoga su opasne – svojom ukorijenjenošću u kanonskim tekstovima poput onoga Schneider i Ingram odvrćaju znanstvenike javnih politika od hrabrijeg pristupa konceptima istine i realiteta, poručujući (u najmanju ruku implicitno) da je prihvaćanje sve-

obuhvatne diskurzivnosti *a priori* neznanstveno i suprotno uzusima znanstvene djelatnosti. Stoga je navedenu dihotomiju bilo nužno rastočiti te odbaciti etiketu irealizma. Tako je moguće doći do spoznaja koje ne pretendiraju na "istinitost" u rječničkom smislu, ali svakako odražavaju najbližu stvarnost aktera javnih politika i sfere političkoga općenito.

Literatura

- Barbehön, M. (2020). Reclaiming constructivism: towards an interpretive reading of the 'Social Construction Framework'. *Policy Sciences*, 53(1), 139-160. <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09370-7>
- Derrida, J. (1978). *Writing and Difference*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Derous, M., i De Roeck, F. (2019). On Foucault and foreign policy: the merits of governmentality for the study of EU external relations. *European Politics and Society*, 3, 245-259. <https://doi.org/10.1080/23745118.2018.1499587>
- Fischer, F., i Forester, J. (1993). Editors' Introduction. U: F. Fischer i J. Forester (ur.), *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning* (str. 1-21). Durham: Duke University Press.
- Foucault, M. (1971). Nietzsche, Genealogy, History. U: P. Rabinow (ur.), *The Foucault Reader* (str. 76-97). New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1979). My Body, This Paper, This Fire. *Oxford Literary Review*, 4(1), 9-28. <https://doi.org/10.3366/olr.1979.003>
- Foucault, M. (1980). *Istorija ludila u doba klasicizma*. Beograd: Nolit.
- Foucault, M. (1994a). *Znanje i moć*. Zagreb: Globus.
- Foucault, M. (1994b). *Nadzor i kazna. Rađanje zatvora*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Foucault, M. (2019). *Arheologija znanja*. Zagreb: Mizantrop.
- Hacking, I. (1999). *The Social Construction of What?* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Howarth, D. (2010). Power, discourse, and policy: articulating a hegemony approach to critical policy studies. *Critical Policy Studies*, 3(3-4), 309-335. <https://doi.org/10.1080/19460171003619725>
- Ingram, H., Schneider, A. L., i deLeon, P. (2008). Social Construction and Policy Design. U: P. A. Sabatier (ur.), *Theories Of The Policy Process* (str. 93-126). Boulder: Westview Press.
- Joseph, J. M. (2010). The Limits of Governmentality: Social Theory and the International. *European Journal of International Relations*, 16(2), 223-246. <https://doi.org/10.1177/1354066109346886>
- Joyce, P. (2001). Governmentality and risk: setting priorities in the new NHS. *Sociology of Health & Illness*, 23(5), 594-614. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.00267>
- Kingdon, J. W. (2014). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. London: Pearson.
- Lasswell, H. (1936). *Politics: Who Gets What, When, How*. New York: Whittlesey House.
- Mayhew, D. R. (1974). *Congress: The Electoral Connection*. New Haven: Yale University Press.
- Moravcsik, A. (1999). 'Is something rotten in the state of Denmark?' Constructivism and European integration. *Journal of European Public Policy*, 6(4), 669-681. <https://doi.org/10.1080/135017699343531>
- Obućina, V. (2017) *Politički sustav Islamske Republike Iran*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

- Petković, K. (2018). Ideology and Truth: The Return of the Old Couple in the Post-Truth Era. *Političke perspektive*, 8(3), 7-39. <https://doi.org/10.20901/pp.8.3.01>
- Petković, K. (2018). *Istina kao kušnja. Foucault, politička znanost, politička etika*. Zagreb: Plejada.
- Pierce, J. J., Siddiki, S., Jones, M. D., Schumacher, K., Pattison, A., i Peterson, H. (2014). Social Construction and Policy Design: A Review of Past Applications. *Policy Studies Journal*, 42(1), 1-29. <https://doi.org/10.1111/psj.12040>
- Prado, C. G. (2006). *Searle and Foucault on truth*. New York: Cambridge University Press.
- Sabatier, P. A. (1999). The Need for Better Theories. U: P. A. Sabatier (ur.), *Theories Of The Policy Process* (str. 1-17). Boulder: Westview Press.
- Sabatier, P. A. (2007). The Need for Better Theories. U: P. A. Sabatier (ur.), *Theories Of The Policy Process* (str. 3-17). Boulder: Westview Press.
- Schneider, A., i Ingram, H. (1993). Social Construction of Target Populations: Implications for Politics and Policy. *The American Political Science Review*, 87(2), 334-347. <https://doi.org/10.2307/2939044>
- Schneider, J. W. (1985). Social Problems Theory: The Constructionist View. *Annual Review of Sociology*, 11, 209-229. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.11.080185.001233>
- Sokal, A., i Bricmont, J. (1998). *Fashionable Nonsense. Postmodern Intellectuals' Abuse of Science*. New York: Picador.
- Spector, M., i Kitsuse, J. I. (2000). *Constructing Social Problems*. London: Routledge.
- Steger, W. P., Kelly, S. Q., i Wrighton, J. M. (2006). Campaigns and Political Marketing in Political Science Context. *Journal of Political Marketing*, 5(1-2), 1-10. https://doi.org/10.1300/j199v05n01_01
- Thomas, W. I., i Swaine Thomas, D. (1928). *The Child in America. Behavior Problems and Programs*. New York: Knopf.

Does the Truth Matter? Constructivism in Public Policy and the Concept of Truth in Michel Foucault

Abstract The goal of this paper is to bring together the constructivist approach to public policy and Michel Foucault's concepts of knowledge, power, and truth, and to synthesize useful insights for public policy research from that connection. First, the characteristics of the constructivist approach are elaborated, and commentary is provided on the distinction between "rigid" and "soft" constructivism, and the answers to certain criticisms of constructivism are provided. Then, Foucault's concept of truth is elaborated in detail, as well as other important concepts in Foucault's conceptual apparatus such as knowledge, power and discourse. Finally, the connection between Foucault's work and constructivism is presented. The overarching question of the paper is the question of the possibility of establishing objective truth in the area of social sciences, and the relevance of objective truth for public policy and the political field in general.

Keywords constructivism, public policy, truth, Foucault, knowledge, power

Kako citirati članak / How to cite this article:

Puljić, T. (2022). Je li istina važna? Konstruktivizam u javnim politikama i pojam istine kod Michela Foucaulta. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 19(1), 111-134. <https://doi.org/10.20901/an.19.08>